पुनरेवाब्रवीद्वाक्यं प्रसाद्य शिरसा तदा । यद्येवमेतत्कर्त्तव्यं मया नस्यादिना विभो ।
तवाज्ञा मूर्द्ध्नि मे न्यस्ता यत्तु वक्ष्यामि तच्छृणु । लोभः क्रोधोऽभ्यसूयेर्ष्या द्रोहो मोहश्च देहिनां । २१२०
अह्रीश्चान्याऽन्यरूपा देहं भिन्द्युः पृथग्विधाः ।
॥ ब्रह्मोवाच ॥ तथा भविष्यते मृत्यो साधु संहर वै प्रजाः । अधर्म्मस्ते न भविता नापध्यास्याम्यहं शुभे ।
यान्यश्रुबिन्दूनि करे ममासते ते व्याधयः प्राणिनामात्मजाताः । ते मारयिष्यन्ति नरान् गतासून्नाधर्म्मस्ते भविता मास्मभैषीः ।
नाधर्म्मस्ते भविता प्राणिनां वै त्वं वै धर्म्मस्त्वंहि धर्म्मस्य चेशा । धर्म्या भूत्वा धर्म्मनित्या धरित्री तस्मात्प्राणान्सर्व्वयेमा नियच्छ ।
सर्व्वेषां वै प्राणिनां कामरोषौ सन्त्यज्य त्वं संहरस्वेह जीवं । एवं धर्म्मस्त्वां भजिष्यत्यनन्तो मिथ्यावृत्तान् मारयिष्यत्य
धर्म्मः । २१२५
तेनात्मानं पावयस्वात्मना त्वं पापेनात्मानं मज्जयिष्यत्यसन्तं । तस्मात्कामं रोषमप्यागतं त्वं सन्त्यज्यातः संहरस्वेति जीवान् ।
॥ नारद उवाच ॥ सा वै भीता मृत्युसंज्ञोपदेशाच्छापाद्भीता वाढमित्यब्रवीत्तं । सा च प्राणं प्राणिनामन्तकाले कामक्रोधौ
त्यज्य हरत्यसक्ता ।
मृत्युस्तेषां व्याधयस्तत्प्रसूता व्याधी रोगो रुज्यते येन जन्तुः । सर्व्वेषां वै प्राणिनां प्रायणान्ते तस्माच्छोकं माकृथा निष्फलं त्वं ।
सर्व्वे देवाः प्राणिभिः प्रायणान्ते गत्वा वृत्ताः सन्निवृत्तास्तथैव । एवं सर्व्वे प्राणिनस्तत्र गत्वा वृत्ता देवा मर्त्यवद्राजसिंह ।
वायुर्भीमो भीमनादो महौजा भेत्ता देहान् प्राणिनां सर्व्वगोऽसौ । नोवा वृत्तिं नैव वृत्तं कदाचित् प्राप्नोत्युपानन्ततेजो
विशिष्टः । २१३०
सर्व्वे देवा मर्त्यसंज्ञाविशिष्टास्तस्मात्पुत्त्रं माशुचो राजसिंह । स्वर्गं प्राप्तो मोदते त्वत्तनूजो नित्यं रम्यान् वीरलोकानवाप्य ।
त्यक्त्वा दुःखं सुकृतः पुण्यकृद्भिरेषा मृत्युर्देवदिष्टा प्रजानां । प्राप्ते काले संहरन्ती यथावत् स्वयं कृता प्राणहरा प्रजानां ।
आत्मानं वै प्राणिनो घ्नन्ति सर्व्वे नैनं मृत्युर्दण्डपाणिर्हिनस्ति । तस्मान्मृतान्नानुशोचन्ति धीराः सत्यं ज्ञात्वा निश्चयं ब्रह्मसृष्टं ।
इत्थं सृष्टिं दैवकृतां विदित्वा पुत्त्रान्नष्टाञ्छोकमाशु त्यजस्व ।
॥ व्यास उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वार्थवद्वाक्यं नारदेन प्रकाशितं । उवाचाकंपनो राजा सखायं नारदन्तथा । २१३५
व्यपेतशोकः प्रीतोऽस्मि भगवन्नृषिसत्तम । श्रुत्वेतिहासं त्वत्तस्तु कृतार्थोऽस्म्यभिवादये ।
तथोक्तो नारदस्तेन राज्ञा ऋषिवरोत्तमः । जगाम नन्दनं शीघ्रं देवर्षिरमितात्मवान् ।
पुण्यं यशस्यं स्वर्ग्यञ्च धन्यमायुष्यमेव च । अस्येतिहासस्य सदा श्रवणं श्रावणं तथा ।
एतदर्थपदं श्रुत्वा तदा राजा युधिष्ठिरः । क्षत्त्रधर्म्मं च विज्ञाय शूराणां च पराङ्गतिं ।
सम्प्राप्तोऽसौ महावीर्य्यः स्वर्गलोकं महारथः । अभिमन्युः परान् हत्वा प्रमुखे सर्व्वधन्विनां । २१४०
युध्यमानो महेष्वासो हतः सोऽभिमुखो रणे । असिना गदया शक्त्या धनुषा च महारथः ।
विरजाः सोमसूनुः स पुनस्तत्र प्रलीयते । तस्मात्परां धृतिं कृत्वा भ्रातृभिः सह पाण्डवः ।
अप्रमत्तः सुसंक्रुद्धः शीघ्रं योद्धुमुपाक्रमत् ।
इति श्रीमहाभारते द्रोणपर्व्वणि अभिमन्युवधपर्व्वणि मृत्युप्रजापतिसंवादे चतुःपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५४ ॥
॥ सञ्जय उवाच ॥ श्रुत्वा मृत्युसमुत्पत्तिं कर्म्माण्यनुपमानि च । धर्म्मराजः पुनर्वाक्यं प्रसाद्यैनमथाब्रवीत् ।